

ISSN 2072-8468

ИННОВАЦИОННЫЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ

<http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot.html>

Пілецкі, В.А. Уводзіны да пытання «Зараджэнне выхаваўча-адукацыйнай практыкі на беларускіх землях» / В.А. Пілецкі // Інновацыйныя образовальныя тэхналогіі. – 2013. – № 1 (33). – С. 6–12.

УДК 37.015

УВОДЗІНЫ ДА ПЫТАННЯ «ЗАРАДЖЭННЕ ВЫХАВАЎЧА-АДУКАЦЫЙНАЙ ПРАКТЫКІ НА БЕЛАРУСКІХ ЗЕМЛЯХ»

Пілецкі В.А.^a

Анотацыя

Разглядаюцца пытанні неабходнасці і асноўных параметраў выкананага даследавання праблемы «зараджэння выхаваўча-адукацыйнай практыкі на беларускіх землях». Сфармуляваны: актуальнасць, задачы і найбольш агульныя высновы, да якіх прыйшоў аўтар у межах аднаго з этапаў даследавання кафедры тэмы навукова-даследчай працы па пытанні «Гістарычны гэнезіс выхаваўча-адукацыйнага працэсу на беларускіх землях у дахрысціянскі перыяд».

Ключавыя словы: ініцыяцыі, неандэртальцы, адукацыя, гэнезіс, прыматы, выхаваўча-адукацыйны працэс, родавы лад, выхаванне.

Веб: <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.33/article.2.html>

Паступіў у рэдакцыю: 09.01.2013.

INTRODUCTION TO THE “ORIGIN OF EDUCATIONAL AND UPBRINGING PRACTICE ON THE BELARUSIAN LANDS”

Piletsky V.A.^a

Abstract

Key parameters and necessity of the executed research of the “origin of educational and upbringing practice on the Belarusian lands” are considered. Relevance, goals and the most overall conclusions drawn by the author within the framework of one of the investigation phases of the Department’s research work on the problem of “historical genesis of educational and upbringing process on the Belarusian lands in the pre-Christian period” are stated.

Keywords: initiations, the Neanderthal man, education, genesis, primates, educational and upbringing process, tribal system, upbringing.

Web: <http://elibrary.miu.by/journals!/item.iot/issue.33/article.2.html>

Received: 09.01.2013.

Кожны народ мае права і павінен ведаць сваю мінуўшчыну, глыбінныя вытокі ў розных галінах жыццядзейнасці ў гісторыі. Без гісторыі няма будучыні. Гісторыя ахоплівае ўвесь комплекс жыццёвых накірункаў як усяго чалавецтва, так і любога народа. Гісторыя культуры, эканомікі, гісторыя дзяржавы, права і інш. сферы абавязкова назапашваюць свае спецыфічныя

каштоўнасці. Яны ўвасабляюць шматпланавы, рознанакіраваны гістарычны вопыт насельніцтва, што пражывала ў тым ці іншым рэгіёне, альбо вопыт жыхароў нейкай акрэсленай тэрыторыі ці месца дыслакацыі асобнага народа.

Выхаваўча-адукацыйная сфера як адзін з сегментаў жыццядзейнасці чалавецтва не менш важная, бо акумулюе асаблівасці

^a Пілецкі Віктар Аляксандравіч,
доктар гістарычных навук, загадчык
кафедры гісторыі і тэорыі права
Мінскага інстытута кіравання
Grand PhD in Historical sciences,
head of the Department of History
and Theory of Law at Minsk Institute
of Management.

працэсу падрыхтоўкі будучых грамадзян. У выніку яе дзейнасці адбываецца працэс самаабнаўлення грамадства. Апошняе пераканаўча даказана, бо наглядна ілюструецца кожным новым вітком эвалюцыйнай спіралі ў гісторыі чалавецтва.

Так склалася, што кожнае новае пакаленне знаходзіцца на больш высокай стадыі развіцця. Гэта глабальны закон прагрэсу, але ў аснове яго дзеяння ляжыць выхаваўча-адукацыйны працэс (інакш: працэс падрыхтоўкі падростаючых пакаленняў да дарослай стадыі жыцця чалавека і грамадзяніна) [1, с. 49–51].

Падчас выхаваўча-адукацыйнага працэсу рэалізуюцца не толькі нейкія асобныя якасці, звязаныя непасрэдна з выхаваннем асобы, альбо нейкія спецыфічныя педагогічныя прыёмы, што актыўна вывучаюцца навукай «педагогіка» яшчэ з савецкіх часоў. У працэсе падрыхтоўкі да жыцця новых пакаленняў (пачынаючы з дзіцячага і падлеткавага ўзросту) адначасова адбываецца назапашэнне цэлага комплексу выхаваўча-адукацыйных якасцей. Інакш: ідзе перадача (гістарычная трансляцыя) вопыту, што накоплены былымі пакаленнямі на карысць будучых.

Працэс перадачы вопыту, як паказалі праведзеныя навуковыя даследаванні, адбываецца пастаянна. Колькі існуе чалавечае грамадства, ад самага яго ўзнікнення (ад выдзялення чалавека як сацыяльнага індывіда з жывёльнага інстыктыўна-рэфлекторнага асяроддзя), столькі і развіваецца выхаваўча-адукацыйны працэс.

Актуальнасць навуковай праблемы «зараджэнне выхаваўча-адукацыйнай практыкі на беларускіх землях» абумоўлена, перш за ўсё, неабходнасцю высвятлення вытокаў механізма забеспячэння сацыяльнага прагрэсу, які грунтуецца на аснове перадачы грамадскага вопыту з пакалення ў пакаленне, у рэгіёне рассялення беларускага этнасу.

Надзвычай важным з'яўляецца высвятленне самых ранніх стадыяў практыкі выхавання і адукацыі ў чалавечым грамадстве, якое пражывала на тэрыторыі нашай краіны, бо менавіта гэты перыяд абумовіў пачатак генезісу выхаваўча-адукацыйнага працэсу як асобнай з'явы ў гісторыі, а значыць разам з іншымі фактарамі знаходзіцца (прычым займае цэнтральнае месца) ў аснове станаўлення беларускага этнасу.

З другога боку, актуальнасць абумоўлена навізнай пастаноўкі праблемы. У гісторыі беларускага народа яшчэ не сфарміраваўся такі даследчы накірунак, як генезіс выхаваўча-адукацыйнага працэсу. Гэта навізна значна пашырае сферу высвятлен-

ня гістарычных вытокаў нашага народа, палглыбляе даследаванне яго гісторыі, што ўплывае як на гістарычна-пазнавальную функцыю, так на функцыю назапашвання сацыяльнай памяці, і, безумоўна, на рэалізацыю выхаваўчай функцыі гісторыі як навукі.

Даследаванне названай кафедральнай тэмы навукова-даследчай працы (*далей* — НДП) дазваляе ад самых старажытных часоў прасачыць гісторыю беларускага народа ў дачыненні да выхаваўча-адукацыйнай сферы яго жыццядзейнасці. Ад з'яўлення першага чалавека на тэрыторыі нашай рэспублікі і да станаўлення выхаваўча-адукацыйнага працэсу як асобнай сацыяльнай з'явы.

Задачами дадзенага этапу працы, што атрымаў назву «Зараджэнне выхаваўча-адукацыйнай практыкі на беларускіх землях», з'яўляецца высвятленне самых першых прыкмет наяўнасці элементаў выхавання і адукацыі ў гамінідаў, якія сваімі каранямі сягаюць у перадгамінідальныя (дачалавечыя) сацыяльныя супольнасці [2, с. 313]. Распрацоўкі па вывучэнні «сацыяльнага жыцця прыматаў», як вядома, актыўна вяліся яшчэ ў мінулых стагоддзях [3], [4].

У паўсядзённым жыцці так званых «суграмадстваў» (*рус*: сообществ) вышэйшых прыматаў даследчыкі другой паловы ХХ ст. выявілі такую з'яву, як «умеласць» і даказалі, што яе наяўнасць непасрэдным чынам звязана з праблемай «выжываемасці» тых ці іншых перадчалавечых супольнасцяў у складаных умовах першабытнай (найстаражытнейшай) рэчаіснасці. «...Замест адбору на пладавітасць (у пэўны перыяд гістарычнай эвалюцыі — *В.П.*) з'явіўся адбор на умеласць...» — падкрэслівала псіхолаг-прыматолаг Н.А. Ціх [5, с. 282].

Мала таго, было даказана, што «умеласць» уплывала на выжываемасць індывідаў. Чым больш «умеласці» (у сэнсе назапашвання жыццёва-практычных ведаў) было ў той ці іншай асобіны з ліку дадзенага «суграмадства», тым больш працяглым было яе жыццё.

Параўнанне ролі такой з'явы, як «умеласць» у жыцці перадгамідальных супольнасцей з рэаліямі існавання першага жыхара тэрыторыі Беларусі, выкананае намі падчас даследавання дадзенага этапу НДП, дазволіла зрабіць важную выснову аб стадыі ў развіцці выхаваўча-адукацыйнага працэсу, на якой знаходзіўся найстаражытнейшы продак беларусаў, і заявіць аб пачатку працэсу «сацыялізацыі выхавання».

Вядомы ў сусветнай навуцы тэрмін «сацыялізацыя выхавання» быў выпра-

цаваны даследчыкамі з мэтай адасаблення выхавання і адукацыі ў чалавечым соцыуме ад жывёльнай інстыктыўна-рэфлекторнай асновы наапаўнення спосабаў жыццядзейнасці. Яго выкарыстанне, для параўнання ўзроўню ўменняў першых жыхароў тэрыторыі Беларусі перадаваць накоплены жыццёвы вопыт сваім нашчадкамі (у адрозненне ад узроўню развіцця ў гэтым накірунку протагамінідаў, абазначанага тэрмінам «умеласць»), дазволіла вызначыцца з найбольш агульнымі параметрамі пачатку гэнезісу выхаваўча-адукацыйнага працэсу ў гісторыі старажытнага насельніцтва тэрыторыі нашай краіны.

Што тычыцца канкрэтных найранейшых праяў гэнезісу выхаваўча-адукацыйнага працэсу, то яны акрэсліліся падчас з'яўлення «ўзроставак класаў» і «ініцыяцый». Апошняя стала фіксуюцца матэрыяламі з жыцця т.зв. «рэліктавых» (гістарычна-адсталых) народаў свету, напрыклад, афрыканскіх бушменаў, вивучаных датскім этнографам Йенсам Б'еррэ, па якіх у гісторыка-этнаграфічным асяроддзі сучасных навукоўцаў-даследчыкаў прынята прагназаваць прыблізныя параметры найстаражытнейшых форм жыццядзейнасці чалавецтва, у тым ліку і ў галіне выхавання і адукацыі [6, с.124–127]. Асобныя матэрыялы аб іх у выглядзе спецыфічных водгаласаў захаваліся ў гістарычных крыніцах і ў дачыненні да тэрыторыі рассялення славянскіх народаў, у тым ліку і беларускага [7], [8].

Вывучэнню гісторыі «ўзроставак класаў» і «ініцыяцый» як важнейшых базавых паняццяў пачатковага этапу гэнезісу выхаваўча-адукацыйнага працэсу таксама была прысвечана адна з частак дадзенай навукова-даследчай працы.

Акрамя сказанага, адной з задач, вырашаных на дадзеным этапе даследавання, быў паказ грамадскага стаўлення да дзяцей як асобнай, своеасаблівай катэгорыі першабытнага насельніцтва. Гэта было неабходна для вызначэння месца дзяцей у грамадскай свядомасці і звычайных традыцыях эпохі раннеродавага ладу. Зробленае дазволіла высветліць глыбінныя перадумовы ініцыяцыйнай абраднасці як аднаго з найстаражытнейшых працэсаў, што характарызаваў выхаваўча-адукацыйную практыку і ўвасаблялі адну з найстаражытнейшых форм падрыхтоўкі дзяцей і падлеткаў да сталага жыцця.

Даследаванне названай праблемы дазволіла ахарактарызаваць найстаражытнейшы этап гісторыі выхаваўча-адукацыйнага працэсу на тэрыторыі рассялення сучаснага беларускага этнасу і па-

казаць спецыфіку праяўлення яго самых першых асаблівасцяў у якасці чалавечай з'явы, у адрозненне ад інстыктыўна-рэфлекторнай перадачы вопыту прадстаўнікамі жывёльнага свету.

Усё гэта дазволіла выявіць спецыфічную кропку адліку (*інакш*: пачатак гэнезіса) працэса перадачы вопыту падростаючым пакаленням, як асобнай сацыяльнай з'явы, эвалюцыйнае развіццё якой адбываецца да нашых дзён.

У якасці важнейшых высноў, да якіх прыйшоў аўтар падчас вивучэння праблемы, неабходна адзначыць:

1. Праведзеныя навуковыя даследаванні пераканаўча паказалі, што перадача накопленнага грамадствам вопыту ад былых пакаленняў будучым на тэрыторыі нашай краіны (як і на іншых тэрыторыях) пачалася разам з узнікненнем чалавека і чалавечага грамадства.

Сённяшнія даследчыкі прыйшлі да высновы, што для дакладнага адлюстравання працэсу ўзнікнення найстаражытнейшых форм выхавання неабходна ўвесці ў навуковы ўжытак тэрмін «сацыялізацыя выхавання». Адным з першых звярнуў увагу на дадзены аспект расійскі даследчык Г.Б. Карнетаў. Працэс сацыялізацыі выхавання, такім чынам, ахопліваў перыяд антрапасацыягенезу ў гісторыі чалавецтва. Інакш кажучы, станаўленне выхавання адбывалася паралельна са станаўленнем самога чалавека і чалавечага грамадства. «Завяршэнне антрапасацыягенезу азначала завяршэнне выхавання, ператварэнне яго ў (канчаткова – В.П.) сфарміраваную сацыяльную з'яву» [9, с. 33]. Нагадаем, што ў гістарычнай навуцы храналагічныя рамкі завяршэння працэсу антрапасацыягенезу вызначаюць у межах 35–40 тысяч гадоў да нашай эры [10, с. 20].

Інакш, перыяд «сацыялізацыі» (ачалавечвання) выхаваўча-адукацыйнага працэсу прайшоў паралельна са станаўленнем самога чалавека. Чым больш чалавечых рысаў набывала грамадства, тым больш выразным становіўся працэс перадачы вопыту. Завяршэнне антрапасацыягенезу, згодна з даследаваннямі спецыялістаў, было завяршальнай стадыяй сацыялізацыі выхавання [11, с. 8–21].

У гісторыі Беларусі гэта адбылося разам з прыходам на яе тэрыторыю гістарычна першых людзей — неандэртальцаў (каля 100–40 тыс. гадоў назад), стаянка якіх выяўлена на Браншчыне каля вёскі Хатылёва, але крамянёвыя вырабы, якія можна адносіць да раннепалеалітычнага часу, знойдзены і на тэрыторыі Беларусі [12, с. 24].

2. У працэсе аналізу антрапасацыягенезу даследчыкі прыйшлі да высновы, што нават у асяроддзі прыматаў і перадагамінід,

падчас ператварэння іх суполак (рус. сообществ) у паляўнічыя калектывы (якое было надзвычай важным пры пераходзе да мясной ежы, а значыць, было ключавым момантам у ператварэнні малпы ў чалавека), на першае месца выходзіла канкурэнцыя па прыкметах лепшага валодання прыладамі, а пазней лепшага вырабу (стварэння) прылад працы [5, с. 280].

«Умеласць» у гісторыі эвалюцыі антрапасацыягенезу, па сведчанню даследчыкаў перадгісторыі грамадства, паўстае як фактар рацыянальна-вопытных набыткаў практычнага (адукацыйнага) кшталту, у адрозненне ад ідэалагічна-ўяўленчых (самаасэнсаваўча-выхаваўчых) ведаў, і з'яўляецца яна як важная катэгорыя (што ўплывае на выжывальнасць антрапасацыягенных супольнасцей) ужо на стадыі існавання перадгамінід.

Значыць, ужо з тых часоў (задоўга да з'яўлення на тэрыторыі Беларусі першага жыхара — неандэртальца) можна гаварыць пра сацыяльную значнасць засваення вопыту падлеткамі для жыцця супольнасці. Чым больш «умеласці», жыццёва-практычных ведаў (інакш: вопыту жыццядзейнасці) было ў пэўнай перадчалавечай супольнасці, тым большай была ступень яе гістарычнай выжываемасці. Першы жыхар тэрыторыі старажытнай Беларусі, неандэрталец, быў ступенню антрапасацыягеннай эвалюцыі такой стадыі, што ён валодаў практычна ўсімі важнейшымі атрыбутамі прадстаўніка чалавецтва, а, значыць, у яго жыцці «умеласць» ужо выступала як адзін з вынікаў выхаваўча-адукацыйнага працэсу.

Вышэйадзначанае дае падставу сцвярджаць, што выхаваўча-адукацыйны працэс, які меў месца на стадыі пражывання неандэртальца ў Беларусі, ужо ўключаў не толькі выхаваўчыя якасці (што сцвярджалася гісторыкамі-даследчыкамі праблемы «сацыялізацыя выхавання»), але і адукацыйныя (ён у сваім змесце ўжо меў «умеласць»). Значнасць узровень разумовых, вопытна-ведавых, практычна-ажыццяўленчых і іншых якасцей выхаваўча-адукацыйнага працэсу часоў неандэртальца — у параўнанні з фізічнай сілай — быў надзвычай высокім. Таму гаварыць пра аснову зараджэння ініцыяцый як пра адну са старажытнейшых форм выхаваўча-адукацыйнага працэсу, выключна зыходзячы з фізічнага саперніцтва, як сцвярджалі некаторыя даследчыкі, наўрад ці мэтазгодна [13, с.305]. Толькі комплекс першапрычын, уключаючы і вышэйадзначаныя, мог, на нашу думку, вызваць да жыцця ініцыяцыі.

3. Усведамленне першабытным грамадствам падзелу насельніцтва на ўзроставыя класы, што адбылося падчас завяршэн-

ня антрапасацыягенезу (каля 35—40 тыс. гадоў назад), і асабліва распрацоўка спецыяльнай рытуалізаванай ініцыяцыйнай абраднасці з'яўляецца доказам найстаражытнейшай стадыі генезісу грамадскага выхаваўча-адукацыйнага працэсу [14, с. 126—129].

Асэнсаванне чалавецтвам пэўных узроставых параметраў, што адпавядалі пэўным магчымасцям удзелу ў жыцці раннепершабытнай абшчыны, узроўню вопыту, ведаў і сацыяльнай адказнасці за выжывальнасць абшчыннай супольнасці ва ўмовах суролага і малавядомага прыроднага асяроддзя, паступова абумовіла задачу мэтанакіраванай падрыхтоўкі падрастаючага пакалення да сталага перыяду жыцця.

Ініцыяцыйная абраднасць як спецыяльная форма грамадскай выхаваўча-навукальнай падрыхтоўкі і інспектавання пераходу падлеткаў у стан дарослых грамадзян у розных народаў і на розных стадыях іх гістарычнай эвалюцыі, безумоўна, была розная. Адзінае не выклікае сумненняў, што кожны народ свету ў той ці іншай ступені выкарыстоўваў ініцыяцыі як адзін з элементаў выхаваўча-адукацыйнага працэсу. А гэта, у сваю чаргу, азначае, што выхаваўча-адукацыйны працэс, пачынаючы з раннеродавага перыяду развіцця грамадства, у розных народаў і ў розных частках свету (і ў межах Беларусі ў тым ліку), паступова заняў месца адной з абавязковых форм жыцця абшчыны.

Так як з'яўленне раздзельнага пражывання мужчынскай і жаночай частак раннеродавага насельніцтва спецыялісты па вывучэнні першабытнага грамадства адносяць да часоў пераходу ад праабшчыны (чалавечага статку) да раннеродавага ладу (каля 35—40 тыс. г. назад), а разуменне рознасці паміж дарослымі і дзецьмі, інакш, узроставыя катэгорыі («узроставыя класы») першабытнае насельніцтва ўсведоміла і асэнсавала таксама прыблізна ў той жа час, разам з завяршэннем антрапасацыягенезу (каля 35—40 тыс. г. назад), і з гэтага ж часу адбываўся пераход дзяцей мужчынскага полу (па дасягненні імі палавой спеласці) з жаночай часткі жытла гамінідаў у мужчынскую, то можна сцвярджаць, што ўсведамленне ўзроставых катэгорый («узроставых класаў») было пачаткам першай стадыі генезісу грамадска-асэнсаванага выхаваўча-адукацыйнага працэсу (сацыялізацыі) дзяцей мужчынскага полу ў раннеродавай абшчыне. І пачынаць яго станаўленне можна з часу завяршэння антрапасацыягенезу. Для тэрыторыі сучасных беларускіх зямель — гэта прыблізна завяршаючая стадыя мусц'ерскай эпохі (70—32 тыс. г. да н.э.).

У гэты ж час пачынаюцца і першыя ініцыяцыйныя іспыты. У мужчынскай палавіне да перайшоўшых з жаночага асяроддзя падлеткаў было стаўленне з прыкметай суровасці і суперніцтва. Жорсткімі катаваннямі і перыядычнымі збіваннямі, на падставе якіх зараджаліся ініцыяцыі, юнакоў, што дасягнулі палавой спеласці, прывучалі, па сцвярджэнні Ю.І. Сямёнава, да выканання першых у гісторыі чалавецтва сацыяльна абумоўленых забарон (палавых табу). Да таго ж звярыныя інстынкты саперніцтва, вядомыя з прыматалогіі, якую даследаваў Л.А. Файнберг, яшчэ не былі канчаткова зжыты. Менавіта гэтыя акалічнасці, разам з іншымі фактарамі, на нашу думку, ляжалі каля вытокаў зараджэння ініцыяцыйнай абраднасці.

Да аналагічнай высновы аб храналогіі ўзнікнення ініцыяцый прыйшоў і Г.Б. Карнетаў, які спецыяльна вывучаў праблему станаўлення выхавання як грамадскай з’явы. У гэтым мы з ім цалкам салідарны. «Даныя археалогіі — заўважыў даследчык — дазваляюць меркаваць, што ўжо ў познім палеаліце існавалі ініцыяцыі, якія выдзеліліся з ... магічных абрадаў мусцёрскай эпохі (выдзелена мною. — В.П.). [15, с. 36]. Ём разам з іншымі функцыямі была ўласціва і функцыя спецыфічна выхваўчая, якая выражалася ў перадачы падростаючым пакаленням вопыту паляўнічай дзейнасці, у выпрацоўцы пэўных уменняў і навыкаў, у фізічнай трэніроўцы».

4. Адносіны грамадства да дзяцей, пачынаючы з перыяду раннеродавай абшчыны, характарызаваліся паступовым усведамленнем ролі падростаючага пакалення, вызначэннем месца іх пражывання, функцый і ўзроставых абавязкаў, на якое ўплывала неабходнасць полаваўзроставай рэгуляцыі грамадскіх узаемаадносін, а таксама перажыткі інстынктыўна-жывёльнага мінулага чалавецтва, што вялі да саперніцтва з аднаго боку, паміж жаночай і мужчынскай часткамі насельніцтва, а з другога, паміж самцамі-гамінідамі падчас ажыццяўлення іх жыццёвых функцый, у якія былі «ўплецены» і раннеініцыяцыйныя «прывучэнні» моладзі да палавога ўстрымання.

Станаўленне першых прыкмет ініцыяцый было абумоўлена, пачынаючы з усведамлення чалавецтвам узроставых катэгорый, што адбылося ў эпоху мусце, звычайна пераходу дзяцей мужчынскай прыналежнасці (пасля дасягнення імі прыкмет палавой спеласці), з жаночай палавіны на мужчынскую, дзе іх страшна катавалі з мэтай надання навыкаў палавога ўстрымання (як найбольш архаічнай

матывацыі ініцыяцый), а пазней — набыцця вытворчых навыкаў, абрадава-ідэалагічных і іншых ведаў, наапаўненне якіх адбывалася з пакалення ў пакаленне.

Працэс эвалюцыі ініцыяцый адбываўся на фоне прысутнасці інстынктыўна-жывёльных перажыткаў, а таму разам з вышэй пералічанай матывацыяй ініцыяцый, відаць, заключаў міжасобавае саперніцтва самоў-гамінідаў, пры якім маладзейшыя асобіны з дапамогай фізічнай сілы павінны былі даказваць сваё права на ўзаемаадносіны з жанчынамі, што пацвярджаецца дадзенымі прыматалогіі.

Тым не менш, гістарычная эвалюцыя ініцыяцыйнай абраднасці паступова вяла да фарміравання культуры новых каштоўнасцей грамадства: разумовых, вопытна-ведавых, гутаркова-камунікатыўных і іншых, якія паступова занялі важнае месца ў жыцці людзей і пачалі прэтэндаваць на роль «экзаменацыйных» пры пераходзе падлеткаў у стан дарослых грамадзян.

Такім чынам, можна меркаваць, што зараджэнне традыцыі ініцыяцый як шырокага рознапланаванага калектыва-рытуальнага працэсу ў жыцці дакласавага грамадства, а таксама адзінага, найбольш блізкага да сучаснага навучання, спосабу (формы) перадачы вопыту і своеасаблівага «экзаменавання» маладых людзей пры пераходзе іх у разрад дарослых грамадзян, які канчаткова даказаны на аснове распаўсюджанасці ў рэліктавых народаў XIX—пачатку XX ст., грунтавалася (пры пераходзе хлапчукоў з жаночага ў мужчынскае жылло) на неабходнасці навучання падлеткаў палавому ўстрыманню, а таксама служыла своеасаблівым «доказам» сваёй даросласці юнакамі, што адчувалі сваю фізічную сілу і здольнасць да саперніцтва.

На самых ранніх этапах гэнэзісу абраду ініцыяцый пераход падлеткаў у стан дарослых грамадзян адбываўся пасля пераходу з жаночай на мужчынскую палавіну жылля (ці ў мужчынскі дом) шляхам жорсткіх катаванняў і збіванняў дарослымі мужчынамі падлеткаў, а таксама ў працэсе саперніцтва сярод мужчын-самоў (пры дапамозе фізічнай сілы). Паступова ў выніку наапаўнення вопыту і з ростам папулярнасці новых каштоўнасцей грамадства (розуму, уменняў стваральнай дзейнасці, рэлігійна-ідэалагічных, абрадава-рытуальных каштоўнасцей і гутарковых магчымасцей) пачаў ажыццяўляцца ў маштабах усёй грамадскай супольнасці раннеродавай абшчыны і ў форме агульнаабшчынных абрадава-рытуальных дзеянняў.

Інакш кажучы, сацыяльна-гістарычная матывацыя першапачатковага з’яўлення

і зараджэння найстаражытнейшых мэтанакіраваных форм перадачы вопыту новым пакаленням у выглядзе ініцыяцый была абумоўлена неабходнасцю пераводу (выгнання) дзяцей мужчынскай прыналежнасці (хлопчыкаў) пасля дасягнення імі першых прыкмет палавой спеласці (ва ўмовах групавога шлюбу экзагамнага характару) з жаночых жылляў у мужчынскія. Гэта *пацверджана* шматлікімі *крыніцамі* з жыцця рэліктавых народаў, старажытнагрэчаскай міфалогіяй пра амазонак і наяўнасцю парнай колькасці жылляў у верхнепалеалітычных стаянках, выяўленых у Беларусі, сярод якіх палова была прызначана для пражывання мужчын, а астатнія былі жаночымі. Перавод дзяцей (хлопчыкаў)

у мужчынскае асяроддзе з самых найстаражытнейшых часоў стаў сацыяльназначнай падзеяй у жыцці грамадства, а таму меў сваю традыцыйна-гістарычную абраднасць. Яна была, як сведчыць вопыт вывучэння дадзеных з жыцця этнаграфічна адсталых (рэліктавых) народаў свету, прадстаўлена ў абсалютнай большасці перадініцыяцыйнай падрыхтоўкай і ініцыяцыйнымі іспытамі падлеткаў.

Наяўнасць ініцыяцыйных іспытаў і перадініцыяцыйнай падрыхтоўкі — гэта якраз і ёсць доказ усталявання пэўнай формы грамадска-асэнсаванага выхаваўча-адукацыйнага працэсу падлеткаў, аб чым неаднаразова падкрэслівалася ў навукова-педагагічнай літаратуры [16, с.14].

Літаратура / References

1. Пілецкі В.А. Выхаваўча-адукацыйны працэс як гістарычная катэгорыя / В.А. Пілецкі // Беларускі гістарычны часопіс. — 2004. — №8. — С. 49–51.
Piletski V.A. Vychavaŭcha-adukatsyynny pratses yak gistorychnaya kategoryya / V.A. Piletski // Belaruski gistorychny chasopis. — 2004. — № 8. — P. 49–51.
2. Булыка, А.М. Слоўнік іншамойных слоў: у 2 т. / А.М. Булыка. — Мінск: БелЭн, 1999. — Т. 1 (А – Л). — 736 с.
Bulyka, A.M. Sloŭnik inshamoŭnykh sloŭ: u 2 t. / A.M. Bulyka. — Minsk: BelEn 1999. — Т. 1 (А–Л). — 736 p.
3. Эспинас, А. Социальная жизнь животных. Опыт сравнительной психологии, с прибавлением краткой истории социологии / А. Эспинас; пер. с франц. Ф. Павленков. — 2 изд. — СПб.: Тип. Е.А. Евдокимова, 1898. — 320 с.
Espinass, A. Sotsial'naya zhizn' zhivotnykh. Opyt sravnitel'noy psikhologii, s pribavleniyem kratkoy istorii sotsiologii / A. Espinass; per. s frants. F. Pavlenkov. — 2 izd. — SPb: Tip. Y.A. Yevdokimova, 1898. — 320 p.
4. Михель, Д.В. Социальная история исследования приматов в Советском Союзе / Д.В. Михель // [Электронный ресурс]. — 2013. — Режим доступа: <http://www.phil63.ru/sotsialnaya-istoriya-issledovaniiprimatov-v-sovetskom-soyuze>. — Дата доступа: 03.01.2013.
Mikhel', D.V. Sotsial'naya istoriya issledovaniya primatov v Sovetskom Soyuze / D.V. Mikhel' // [Electronic resource]. — 2013. — Mode of access: <http://www.phil63.ru/sotsialnaya-istoriya-issledovaniiprimatov-v-sovetskom-soyuze>. — Date of access: 03.01.2013.
5. Тих, Н.А. Предыстория общества (сравнительно-психологическое исследование) / Н.А. Тих. — Л.: ЛГУ, 1970. — 226 с.
Tikh, N.A. Predystoriya obshchestva (sravnitel'no-psikhologicheskoye issledovaniye) / N.A. Tikh. — L.: LGU, 1970. — 226 p.
6. Бьерре, Й. Затерянный мир Калахари / Й. Бьерре. — М.: Изд-во географической л-ры, 1963. — 278 с.
B'yerre, Y. Zatoryannyy mir Kalakhari / Y. B'yerre. — M.: Izd-vo geograficheskoy l-ry, 1963. — 278 p.
7. Лурье, С.Я. Дом в лесу / С.Я. Лурье // Язык и литература. — М.: АН СССР, 1932. — С. 159–193.
Lur'ye, S.Y. Dom v lesu / S.Y. Lur'ye // Yazyk i literatura. — M.: AN SSSR, 1932. — P. 159–193.
8. Пропп, В.Я. Исторические корни волшебной сказки / В.Я. Пропп. — Л.: ЛГУ, 1986. — 368 с.
Propp, V.Y. Istoricheskiye korni volshebnoy skazki / V.Y. Propp. — L.: LGU, 1986. — 368 p.
9. Корнетов, Г.Б. Становление воспитания как общественного явления / Г.Б. Корнетов. — М.: НИИ ТИИП, 1992. — 103 с.
Kornetov, G.B. Stanovleniye vospitaniya kak obshchestvennogo yavleniya / G.B. Kornetov. — M.: NII TiIP, 1992. — 103 p.
10. История первобытного общества. Эпоха первобытной родовой общины. — М.: Наука, 1986. — 573 с.
Istoriya pervobytnogo obshchestva. Epokha pervobytnoy rodovoy obshchiny. — M.: Nauka, 1986. — 573 p.
11. Пілецкі, В.А. Да пытання аб узнікненні найстаражытнейшых форм выхаваўча-адукацыйнага працэсу ў гісторыі Беларусі / В.А. Пілецкі // Пытанні гісторыі, метадалогіі і метадыкі выкладання: зб. арт. — Мінск: БДПУ, 1998. — Вып. 1. — 299 с. — С. 8–21.
Piletski, V.A. Da pytannya ab uzniknenni naystarazhytneyshykh form vychavaŭcha-adukatsyynnaga pratsesu ŭ gistoryi Belarusi / V.A. Piletski // Pytanni gistoryi, metadalogii i metodyki vykladannya: zb. art. — Minsk: BDPU 1998. — Vyp. 1. — 299 p. — P. 8–21.
12. Гісторыя Беларусі: у 6 т. / рэдкал. М.П. Касцюк (гал. рэд.) [і інш.]. — Мінск: Экаперспектыва, 2000. — Т.1. Старажытная Беларусь: Ад першапачатковага засялення да сярэдзіны XIII ст. — 351 с.
Gistoryya Belarusi: u 6 t. / Redkal. M.P. Kastyuk (gal. red.) [i insh.]. — Minsk: Ekaperspektyva 2000. — Т.1. Starazhytnaya Belarus': Ad pershapachatkovaga zasyalennya da syaredziny XIII st. — 351 p.
13. Семенов, Ю.И. Как возникло человечество / Ю.И. Семенов. — М.: Наука, 1966. — 576 с.
Semenov, Y.I. Kak vzniklo chelovechestvo / Y.I. Semenov. — M.: Nauka, 1966. — 576 p.

14. Пілецкі, В.А. «Узроставыя класы» і «ініцыяцыі» як найранешыя праявы генезісу выхаваўча-адукацыйнага працэсу раннеродавага грамадства / В.А. Пілецкі // Весті БДПУ ім. М.Танка. – 2003. – № 3. – С. 126–129.

Piletski, V.A. «Uzrostavyya klasy» i «initsyyatsyi» yak nayraneshyya prayavy genezisu vykhavaŭcha-adukatsyyynaga pratsesu rannerodavaga gramadstva / V.A. Piletski // Vestsi BDPU ім. M.Tanka. – 2003. – № 3. – S. 126–129.

15. Корнетов, Г.Б. Воспитание в первобытном обществе: возникновение, сущность, эволюция / Г.Б. Корнетов. – М.: Изд-во Международной педагогической Академии, 1993. – 91 с.

Kornetov, G.B. Vospitaniye v pervobytnom obshchestve: vzniknoveniye, sushchnost', evolyutsiya / G.B. Kornetov. – M: Izd-vo Mezhdunarodnoy pedagogicheskoy Akademii, 1993. – 91 p.

16. Кларин, В.М. Зарождение воспитания в первобытном обществе / В.М. Кларин, В.М. Петров // История педагогики и образования. От зарождения воспитания в первобытном обществе до конца XX в. / под ред. акад. РАО А.И. Пискунова. – 2 изд., испр. и доп. – М.: ТЦ Сфера, 2001. – 512 с.

Klarin, V.M. Zarozhdeniye vospitaniya v pervobytnom obshchestve / V.M. Klarin, V.M. Petrov // Istoriya pedagogiki i obrazovaniya. Ot zarozhdeniya vospitaniya v pervobytnom obshchestve do kontsa XX v. / Pod red. akad. RAO A.I. Piskunova. – 2 izd, ispr. i dop. – M: TTS Sfera, 2001. – 512 p.